

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості розвитку навичок міжособистісного спілкування у дітей
молодшого шкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням
мовлення

Виконала: здобувач освіти
групи СОб(л)-4(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Макаренко Вікторія Петрівна
Науковий керівник: Дергач М. А.
Рецензент: Ніколенко Л. М.
Нормоконтроль: _____ Алла НАДТОЧІЙ

Запоріжжя
2025 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 63 с., 3 табл., 3 рис., 40 джерел, 4 додатки.

Мета дослідження – теоретично та емпірично дослідити особливості розвитку навичок міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовленням.

Об’єкт дослідження – міжособистісне спілкування молодших школярів із фонетико-фонетичним порушенням мовлення.

Предмет дослідження – особливості розвитку навичок міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Міжособистісні відносини в молодшому шкільному віці мають специфічні вікові особливості і вікову динаміку, які пов’язані з віковими особливостями молодшого школяра. Останнім часом, особливо, привертає увагу психологів і педагогів проблеми взаємовідносин дітей з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. Дослідження цієї проблеми багато в чому пов’язане з більш глибоким психолого-педагогічним вивченням дитини, проникненням в область контактів дітей з дорослими та однолітками. Молодший шкільний вік найменш вивчений з цієї точки зору і залишається відкритим питанням у розвитку міжособистісних відносин. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розробки ефективних методів щодо формування навичок міжособистісного спілкування дітей із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК, ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ,
МІЖОСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ, ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНЕ
НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ

ВСТУП

Актуальність теми. Інтеграція України до європейського культурного, освітнього та економічного простору зумовлює необхідність докорінних змін у якості та спрямованості освіти. Значну роль у цьому процесі відіграє початкова школа, яка є першим кроком на шляху до досягнення нових освітніх цілей. Останнім часом питання взаємовідносин між дітьми викликає підвищений інтерес серед українських та зарубіжних науковців. Оскільки міжособистісне спілкування у дітей молодшого шкільного віку визначаються специфічними рисами, що відповідають віковим особливостям цього періоду (Н. Андрух, І. Брушневська, В. Гаврюшенко, Л. Засєкіна, Л. Кайдалова, Т. Пастрик, О. Самойленко та інші).

Значна кількість психолого-педагогічних досліджень (В. Бойченко, І. Брушневська, С. Гарькавець, А. Драган, В. Ляпунова, І. Манойленко, Т. Піроженко, Г. Скиба), підтверджують наявність труднощів в міжособистісній взаємодії у дітей молодшого шкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення. А ключовим напрямом досліджень є особливості розвитку міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення (Н. Бондаренко, Л. Волченко, С. Гарькавець, О. Гуменюк та ін., Н. Загоруйко, В. Ляпунова, В. Сімонова, Г. Скиба). Адже, дітям із недорозвиненням мовлення зазвичай важко організувати власну мовленнєву поведінку, що негативно позначається на їхньому спілкуванні з оточуючими.

Мета дослідження – теоретично та емпірично дослідити особливості розвитку навичок міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовленням.

Об'єкт дослідження – міжособистісне спілкування молодших школярів із фонетико-фонетичним порушенням мовлення.

Предмет дослідження – особливості розвитку навичок міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення

Відповідно до мети визначено завдання:

1. На основі теоретичного аналізу сучасних психолого-педагогічних теоретичних джерел узагальнити трактування поняття «міжособистісне спілкування» а визначити особливості міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

2. За даними емпіричного дослідження виявити та охарактеризувати навички міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку із фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

3. Розробити методичні рекомендації для вчителів щодо організації психолого-педагогічної роботи з формування навичок міжособистісного спілкування молодших школярів із фонетико-фонетичним порушенням мовлення.

Методи дослідження:

– теоретичні: аналіз та систематизація наукових джерел відповідно теми дослідження;

– емпіричні: бесіда, спостереження, експеримент, діагностичні методики – опитувальник «Потреба у спілкуванні» (Ю. Орлов) (Додаток А); методика «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (В. Бойко) (Додаток Б); методика діагностики комунікативного контролю (за М. Шнайдером) (Додаток В).

– статистичні: формула відсоткового співвідношення програма Excel для якісної та кількісної обробки одержаних результатів дослідження).

Методологічне підґрунтя дослідження склали:

– вчення про проблему міжособистісних стосунків дітей з однолітками (Н. Андрух, І. Брушневська, В. Гаврюшенко, Л. Засєкіна, Л. Кайдалова, Т. Пастрик, О. Самойленко та інші);

– вчення про труднощі в міжособистісній взаємодії дітей з порушеннями мовлення молодшого шкільного віку (В. Бойченко, І. Брушневська, С. Гарькавець, А. Драган, В. Ляпунова, І. Манойленко, Т. Піроженко, Г. Скиба);

– вчення про особливості міжособистісного спілкування дітей молодшого шкільного віку (Н. Бондаренко, Л. Волченко, С. Гарькавець, О. Гуменюк та ін., Н. Загоруйко, В. Ляпунова, В. Сімонова, Г. Скиба).

Практична значущість роботи полягає в тому, що одержані результати дослідження можуть бути використані вчителями-логопедами під час роботи з дітьми молодшого шкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення.

База практики: Запорізька гімназія № 62 Запорізької міської ради.

Структура роботи. Кваліфікаційна (бакалаврська) робота містить у собі вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Загальний обсяг роботи становить 63 сторінки, з них основний текст викладено на 40 сторінках, список використаних джерел складає 40 позицій.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз теоретичних положень обраної теми кваліфікаційної роботи та результати експериментальної частини дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

1. Міжособистісне спілкування у сучасній педагогіці та психології розглядається як багаторівневий процес соціальної взаємодії, що відіграє ключову роль у формуванні особистості, налагодженні стосунків та розвитку громадянських якостей, особливо в молодшому шкільному віці. Воно включає як вербальні, так і невербальні засоби передачі інформації, має різні форми і функції, серед яких – інформаційна, регулятивна та емоційна.

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення у дітей молодшого шкільного віку є одним із найпоширеніших порушень, що суттєво впливає на їх мовленнєвий, когнітивний і навчальний розвиток. Воно характеризується порушенням процесів сприймання, диференціації та відтворення мовленнєвих звуків, незважаючи на збережений слух та нормальний інтелект, і може супроводжуватися труднощами у формуванні звукового аналізу й синтезу, що ускладнює опанування читання й письма. У дітей з ФФНМ часто спостерігаються нестійка увага, знижена пам'ять, переважання наочно-образного мислення, що разом із дефектами мовлення вимагає системного корекційно-розвивального підходу в педагогічній роботі.

Розвиток навичок міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення є складним, але надзвичайно важливим процесом, що має вирішальне значення для їхньої успішної соціалізації та інтеграції в освітнє середовище. Мовленнєві порушення значною мірою ускладнюють комунікацію, провокують емоційні бар'єри та можуть спричиняти ізоляцію від дитячого колективу. Водночас своєчасна психолого-педагогічна підтримка, індивідуальний підхід, створення сприятливого середовища та активне залучення батьків до корекційного процесу сприяють поступовому подоланню труднощів.

2. Узагальнюючи результати емпіричного дослідження навичок міжособистісного спілкування у дітей молодшого шкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення, проведеного за трьома методиками: «Потреба у спілкуванні» (Ю. Орлов), «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (В. Бойко) та «Діагностика комунікативного контролю» (М. Шнайдер), можна зробити комплексний висновок про особливості формування комунікативної сфери в цієї категорії дітей.

Більшість дітей (53%) мають низький рівень потреби у спілкуванні, що свідчить про слабку внутрішню мотивацію до встановлення соціальних контактів, знижений інтерес до взаємодії з однолітками та дорослими, а також про недостатній розвиток прагнення до участі в спільній діяльності. Це створює серйозні труднощі у процесі соціалізації та засвоєнні норм міжособистісної поведінки.

Разом з тим, виявлено, що значна частина дітей (60 %) має низький рівень емоційних бар'єрів у спілкуванні, що свідчить про відносно комфортне сприймання соціальної взаємодії та емоційної присутності інших. Це дає підстави стверджувати, що у дітей з ФФНМ є потенціал до розвитку ефективного міжособистісного спілкування за умови створення сприятливого середовища та цілеспрямованої корекційної роботи.

Щодо рівня комунікативного контролю можна зазначити, що майже половина випробуваних (47 %) мають низький рівень здатності регулювати власну поведінку у процесі спілкування. Це свідчить про несформованість важливої складової комунікативної компетентності – уміння адаптувати мовленнєву й невербальну поведінку відповідно до контексту ситуації, партнерів по спілкуванню, а також цілей і умов взаємодії. Такий показник тісно корелює із низькою потребою у спілкуванні, що було виявлено раніше.

Отже, узагальнені результати трьох діагностичних методик дозволяють зробити висновок, що у дітей молодшого шкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення навички міжособистісного

спілкування в більшості випадків є недостатньо сформованими. Це проявляється у слабо вираженій потребі у комунікації, труднощах з регуляцією власної поведінки в соціальних ситуаціях та частковій емоційній замкненості у частини дітей.

3. За результатами теоретичного опрацювання наукової та методичної літератури, враховуючи результати констатувального експерименту було розроблено методичні рекомендації для вчителів-логопедів щодо організації психолого-педагогічної роботи з формування навичок міжособистісного спілкування молодших школярів із фонетико-фонетичним порушенням мовлення.